

УДК 330.3

Ірина Бакум

Iryna Bakum

УМОВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ**CONDITIONS OF EFFICIENCY INCREASE OF THE ECONOMY OF UKRAINE**

Підвищення ефективності національної економіки як основи для її конкурентоспроможності на світовому ринку є надзвичайно важливим соціально-економічним завданням уряду країни, оскільки підвищення ефективності національної економіки є одним із головних факторів забезпечення високого рівня життя населення. Відсутність чіткої стратегії розвитку України негативно впливає на якість її економічного зростання, що призводить до зниження ефективності економічних процесів. Основними чинниками, що негативно вплинули на динаміку ефективності економіки України, є: низький рівень рентабельності, недосконалий менеджмент, структурні диспропорції та інституційний чинник, що знижують потенціал для зростання капіталу та інвестицій і обмежують інноваційну активність вітчизняних підприємств.

Ключові слова: ефективність економіки, структурні диспропорції, економічне зростання, стратегія економічного зростання, фактори зростання.

Повышение эффективности национальной экономики как основы для ее конкурентоспособности на мировом рынке является чрезвычайно важным социально-экономическим заданием правительства страны, поскольку повышение эффективности национальной экономики является одним из главных факторов обеспечения высокого уровня жизни населения. Отсутствие четкой стратегии развития Украины негативно влияет на качество ее экономического роста, что приводит к снижению эффективности экономических процессов. Основными факторами, которые негативно повлияли на динамику эффективности экономики Украины, являются: низкий уровень рентабельности, несовершенный менеджмент, структурные диспропорции и институциональный фактор, которые снижают потенциал для роста капитала и инвестиций и ограничивают инновационную активность отечественных предприятий.

Ключевые слова: эффективность экономики, структурные диспропорции, экономический рост, стратегия экономического роста, факторы роста.

Efficiency increase of national economy as the basis for its competitiveness at the world market is an important economic and social task for its government, because efficiency increase of national economy is one of the key factors to ensure a high standard of living for population. The lack of well-defined strategy for the development of Ukraine negatively affects the quality of its economic growth, which reduces the effectiveness of economic processes. The key factors that negatively influenced the dynamics of Ukraine's economy effectiveness are the following: low level of profitability, imperfect management, structural imbalances and institutional factor which reduce the potential for capital and investment growth and limit innovation activity of domestic enterprises. Available financial resources should be put in the development of the most promising sectors the development of which will provide further progressive changes in the economy.

Keywords: economic efficiency, structural imbalances, economic growth, strategy of economic growth, growth factors.

Постановка проблеми. Висока економічна ефективність та досягнення на її основі високих темпів економічного зростання – одна з ключових проблем будь-якої економічної системи. Ефективність стає основною характеристикою результативності діяльності національної економіки. Оскільки підвищення ефективності національної економіки є одним із головних факторів забезпечення високого рівня життя населення, інтенсифікація суспільного виробництва та зростання його ефективності – це першочергове завдання, яке постало перед економікою України. Невідкладність та актуальність цього завдання підсилюється впливом кризових ситуацій в економіці, що мають світові масштаби.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розв'язанню теоретичних і практичних проблем, пов'язаних з управлінням національною економікою, присвячені праці таких українських вчених: В. Базилевича, С. Білої, А. Гальчинського, В. Гейця, А. Даниленка, П. Єщенко, Я. Жаліла, Б. Кваснюка, С. Кіреєва, І. Крючкової, Б. Панасюка, А. Савченка, Л. Шинкарук та ін. Серед зарубіжних вчених питанням ефективності виробництва присвячені праці І. Ансоффа, С. Брю, Дж. К. Гелбрейта, Дж. М. Кейнса, В. Леонтьєва, К. Макконела, М. Портера, Дж. Робінсон, П. Самуельсона, Дж. Стіглиця та ін.

Роботи зазначених та інших авторів збагачують теорію, методологію і практику процесу управління ефективністю національних економік, проте недостатньо дослідженим залишається стратегічний аспект підвищення ефективності економіки України.

Постановка завдання. Охарактеризувати основні проблеми економічного розвитку України та визначити основні напрями підвищення ефективності національної економіки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Основною стратегічною метою розвитку національної економіки повинне бути забезпечення адекватного рівня добробуту населення за рахунок виходу економіки (промислового комплексу) на траєкторію довгострокового зростання шляхом оптимального формування і розподілу потоків грошових коштів. Це вимагає реалізації стратегії розвитку України.

За останні 19 років в Україні було розроблено ряд стратегічних програм розвитку національної економіки, що є ознакою посилення уваги політиків і науковців до проблем формування та досягнення стратегічних пріоритетів стратегічного розвитку. На нашу думку, серед зазначених стратегій розвитку найбільш комплексним та ґрунтовним документом є Стратегія економічного та соціального розвитку України на 2004 – 2015 рр. «Шляхом європейської інтеграції», оскільки в цьому документі вперше одним із пріоритетних завдань соціально-економічної політики держави визначено формування України як конкурентоспроможної високотехнологічної держави. Визначені в документі «Шляхом європейської інтеграції» основні стратегічні пріоритети для України на 2004 – 2015 рр., зокрема створення передумов для набуття Україною членства в Європейському Союзі, забезпечення сталого економічного розвитку, утвердження інноваційної моделі розвитку, соціальна переорієнтація економічної політики, залишаються нереалізованими та актуальними і до сьогодні.

2005 – 2008 рр. позначилися зниженням стратегічної активності серед суб'єктів економіки. В цей період економіка України розвивалася за набутою в попередні роки інерцією. Ситуацію зі зниженням стратегічної активності більш загострили радикальні інституційні зрушення, що відбулися наприкінці 2004 р. – у першій половині 2005 р., суперечливий та затяжний процес зміни політичних еліт, перерозподілу політико-економічних важелів впливу, а також перманентні загострення політичної ситуації, пов'язані з політичним протистоянням гілок української влади [1].

На жаль, жодна з запропонованих програм економічного розвитку України до сьогодні не була реалізована повністю. Отже, найсуттєвішим елементом державної економічної політики є усвідомлення важливості розробки і прийняття рішень про стратегію розвитку. Стратегія розвитку суспільства охоплює усі сфери його життя і діяльності та передбачає довгострокові найбільш важливі плани, наміри і механізми їх реалізації.

Про неефективність функціонування національної економіки свідчить динаміка рентабельності операційної діяльності (табл. 1). Як видно з табл. 1, динаміка рентабельності операційної діяльності характеризується нестабільністю. В 2013 р. порівняно з 2010 р. рентабельність операційної діяльності більшості видів економічної діяльності знизилась.

Таблиця 1

Рентабельність операційної діяльності за видами економічної діяльності в Україні, %

Вид економічної діяльності	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2013 р. до 2010 р.
Усього	4,0	5,9	5,0	3,9	-0,1
Сільське, лісове та рибне господарство	22,9	23,2	21,4	11,8	-11,1
Промисловість	3,5	4,7	3,3	3,0	-0,5
Будівництво	-1,5	0,2	-0,7	-0,4	1,1
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	9,8	15,0	12,3	9,5	-0,3

Продовження табл. 1

Вид економічної діяльності	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2013 р. до 2010 р.
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	5,6	6,1	5,4	3,9	-1,7
Тимчасове розміщення й організація харчування	-1,8	-0,1	-1,3	-2,8	-1
Інформація та телекомунікації	7,4	7,6	10,1	11,5	4,1
Фінансова та страхова діяльність	-2,9	3,9	3,5	6,2	9,1
Операції з нерухомим майном	0,3	-3,6	3,8	3,2	2,9
Професійна, наукова та технічна діяльність	4,4	1,5	2,1	-1,2	-5,6
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	-4,6	-2,7	-2,8	-2,2	2,4
Освіта	4,9	7,4	6,7	8,6	3,7
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	4,0	2,6	2,5	3,4	-0,6
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	-22,8	-24,4	-16,0	-7,5	15,3
Надання інших видів послуг	4,3	3,1	1,6	-0,1	-4,4

Джерело: складено автором за даними Держкомстату України [2].

В цілому в економіці України рентабельність операційної діяльності в 2013 р. порівняно з 2010 р. знизилась на 0,1 в.п. Найбільше рентабельність операційної діяльності за досліджуваний період знизилась у сільському господарстві – на 11,1 в.п.

Низьким рівнем рентабельності характеризується промисловість, з 2010 р. її рівень не піднявся вище 5 %. Серед видів промислової діяльності позитивні тенденції спостерігаються в харчовій промисловості (з 4,5 % у 2010 р. до 6,1 % у 2013 р., або на 1,6 в.п.) та легкій промисловості (з 2,4 % у 2010 р. до 3,7 % у 2013 р., або на 1,3 в.п.). За досліджуваний період значно знизилась рентабельність операційної діяльності у хімічній промисловості – на 6,1 в.п. і у 2013 р. становила -8,5 %. Рентабельність операційної діяльності машинобудівних підприємств у 2010 р. становила 7 %, у 2012 р. вона зросла до 9,9 %, але вже у 2013 р. вона суттєво знизилась і становила 6,6 %. Негативна тенденція у динаміці рентабельності операційної діяльності є характерною і для металургії (-0,6 % у 2010 р. та 2,3 % у 2013 р.) [2].

Як свідчить зарубіжний і вітчизняний досвід, для здійснення самофінансування рентабельність операційної діяльності підприємств повинна бути на рівні 15-20 %. Таким чином найбільші потенційні можливості до самофінансування має добувна промисловість України. Натомість найбільш пріоритетні галузі промисловості, такі як машинобудування, харчова та легка промисловість, характеризуються гострою нестачею власних коштів на здійснення інвестиційної діяльності, що посилює структурні деформації та знижує ефективність функціонування національної економіки.

Найнижчим рівнем рентабельності операційної діяльності характеризуються мистецтво, спорт, розваги та відпочинок (-22,8 % у 2010 р. та -7,5 % у 2013 р.).

Загальна сума збитків вітчизняних підприємств у 2013 р. становила 22494,7 млн. грн., що становило 1,54 % від рівня ВВП України у 2013 р. Частка збиткових підприємств у 2013 р. становила 35 %, тобто кожне третє підприємство в Україні є збитковим. Найбільша частка збиткових підприємств до їх загальної кількості в 2013 р. спостерігається серед підприємств, що здійснювали операції з нерухомим майном (42,9 %, 15183,5 млн. грн.) та у сфері мистецтва, спорту, розваг та відпочинку (43,8 %, 1892,2 млн. грн.). Найнижча частка збиткових підприємств у 2013 р. була серед сільгоспвиробників (20,2 %, 10922,0 млн. грн.) [2].

В Україні відбулося поступове формування неефективної моделі міжнародної спеціалізації, про що свідчить співвідношення темпів зростання експорту та імпорту. Як видно з рис. 1, з 2005 р. темпи зростання імпорту України перевищували темпи зростання експорту. Це створило ситуацію, за якої торговельний баланс України має від'ємне значення (табл. 2).

За даними Міністерства економічного розвитку та торгівлі України, найбільшу частку в імпорті України становлять товари металургії, хімічної промисловості та машинобудування (42,2 % в 2011 р.) [3, с. 20].

Така структура зовнішньої торгівлі України спричинила поступове зниження показника покриття імпорту експортом з 1,031 у 2001 р. до 0,823 у 2013 р.

Рис. 1. Динаміка зростання обсягів експорту та імпорту України

Джерело: складено автором за даними офіційного сайту Держкомстату України [2]

В 2009 р. відбулося значне скорочення зовнішньоторгівельного обігу. Обсяги експорту України у 2009 р. порівняно з 2008 р. знизилися на 40,7 %, обсяги імпорту – на 46,9 %.

Таблиця 2

Динаміка показників зовнішньої торгівлі України

Роки	Експорт, млн. дол. США	Імпорт, млн. дол. США	Баланс, млн. дол. США	Коефіцієнт покриття імпорту експортом
2001	16264,73	15775,09	489,64	1,031
2005	34286,75	36141,09	-1854,35	0,949
2010	51430,52	60739,97	-9309,45	0,847
2011	68394,20	82608,24	-14214,04	0,828
2012	68809,81	84658,06	-15848,25	0,813
2013	63312,02	76963,97	-13651,94	0,823

Джерело: складено автором за даними офіційного сайту Держкомстату України [2].

В ситуації звуження зовнішнього попиту вітчизняні підприємства мали б переорієнтуватися на внутрішній ринок, створивши високоякісні товарозамінники імпортованих товарів, але цього не сталося, і вітчизняні підприємства втратили додаткові можливості розширення внутрішніх ринків та знизили обсяги реалізації.

Фінансування дефіциту торговельного балансу України відбулося за рахунок зовнішніх джерел, що значно збільшило боргове зобов'язання країн. Так, валовий зовнішній борг України на початок 2014 р. становив 142,5 млрд. дол. США, що становило 78,3 % ВВП [4, с. 87].

Також негативним наслідком від'ємного торговельного сальдо в Україні, що був посилений несприятливими ціновими умовами торгівлі, став дефіцит поточного рахунку платіжного балансу.

Отже, економіка України характеризується низькою конкурентоспроможністю внаслідок зниження потенціалу для зростання капіталу та інвестицій. Сучасні процеси в Україні, що безпосередньо впливають на рівень конкурентоспроможності, відбуваються всупереч ідеології створення ефективної конкурентоспроможної економіки. Найбільш негативним наслідком неефективної економіки України є втрата населення, що за останні 23 роки становила 6,42 млн. осіб [5] (12,4 % від рівня 1991 р. або 14,4 % від рівня 2013 р.).

Можна виділити наступні загальні проблеми, які постали перед сучасною національною економікою.

В результаті трансформаційних процесів 1992 – 2013 рр. в економіці країни сформувалися суб'єкти господарювання, які характеризуються в своїй більшості відсутністю чіткого бачення стратегічного майбутнього розвитку, розривом ланцюгів вартості, що призводить до хронічної збитковості, перевищенням кредиторської заборгованості над дебіторською, переважанням, наприклад у легкій промисловості, давальницьких схем, незацікавленістю у співробітництві з потенціальними партнерами і клієнтами. Такі відносини характерні для підприємств агропромислового, машинобудівного комплексів, легкої промисловості тощо.

Основна стратегія сучасного бізнесу – стратегія співробітництва – в основному у вітчизняній практиці відсутня. Відсутність мотивів до співробітництва в сфері вітчизняного бізнесу стримує тенденцію створення робочих місць і в цілому зростання економічного розвитку. Можливі напрямки співробітництва сучасних фірм – союзи і партнерства, злиття і поглинання, спільні підприємства, часткове володіння паями акцій тощо. Конкурентна привабливість співробітництва полягає в синергетичному ефекті, який досягається за рахунок об'єднання компетенції і ресурсів учасників.

В результаті приватизації, зміни форм власності не створені ефективно діючі організаційні господарчі структури. Відсутні міжгалузеві переливання фінансових ресурсів. У менеджменті підприємств відсутні стимули до забезпечення повної зайнятості своїх працівників, до збільшення рівня використання промислової нерухомості та обладнання, тобто виробничих потужностей. Але слід зауважити, що підвищення завантаженості виробничих потужностей є важливим фактором зростання.

На більшості вітчизняних підприємств реформи, що відбувалися в процесі трансформації економіки, не привели до суттєвої мотивації підприємств. Прибуток не є кінцевим результатом діяльності підприємств. Майже 50 % з них упродовж тривалого часу нерентабельні. В нормальній ринковій економіці такі фірми не можуть існувати. На сучасних підприємствах в розвинених країнах оплату праці менеджерів пов'язують з величиною доданої економічної вартості. Метод доданої економічної вартості набув широкого використання з середини 1990-х років. Він пов'язаний з упровадженням нової філософії руху грошових, товарних та інвестиційних потоків, а також принципово новою системою заохочення працівників. Нова система бонусів для менеджерів і працівників компаній є однією з основних складових частин методу доданої економічної вартості. З одного боку, менеджерам дають зрозуміти, що вони можуть підвищувати свій добробут тільки шляхом створення більшої вартості для акціонерів (і при цьому вони знають, що не існує ніяких верхніх меж для їх компенсації). З другого боку, внаслідок того, що частина заробленого бонусу не виплачується, а накопичується для покриття можливої від'ємної динаміки (якщо це відбувається в якомусь із звітних періодів), менеджер досить сильно на собі відчуває наслідки зниження вартості компанії в результаті його недостатньої роботи. Використання описаного методу мотивації менеджерів у вітчизняній практиці, на наш погляд, могло б створити базу з підвищення ефективності діяльності суб'єктів господарювання, ліквідації збитковості підприємств.

На сьогоднішній день структурний розвиток України не відповідає найважливішим загальним світовим тенденціям. Це пояснюється такими причинами:

- перерозподілом інвестиційних та фінансових ресурсів на користь базових галузей через амортизаційно-податкову політику, систему пільг і дотацій тощо;
- відсутністю єдиної стратегії структурної перебудови, встановленням занадто великої кількості неузгоджених структурних пріоритетів, спрямованих переважно на вирішення поточних питань;
- особливістю приватизації в Україні, яка стала переважно засобом перерозподілу суспільного багатства, а не прискореного капіталоутворення, необхідного для радикальної структурної модернізації економіки і забезпечення її конкурентоспроможності;
- недосконалістю організаційних структур суб'єктів господарювання, які не враховують стратегічну відповідність окремих ланок галузевих ланцюгів вартості.

Отже, в Україні не відбувалося швидкого та гнучкого пристосування до змін в економічному середовищі внаслідок недостатньої кваліфікації менеджменту підприємств, галузей та в цілому в економіці, який не зміг використати світовий досвід антициклічного регулювання, нераціональної міжгалузевої структури та структури основних фондів, а також внаслідок сильних політичних впливів.

Як і в реальній дійсності, темпи приросту виробництва за видами промислової діяльності формувалися залежно від елементів податково-амортизаційної політики, яка формувала, у свою чергу, розміри потоків власних грошових коштів підприємств, що спрямовуються на інвестиції. В результаті перерозподілу інвестиційних та фінансових ресурсів несприятливий потенціал розвитку формувався в галузях, які забезпечують виробництво кінцевої продукції, передбаченої для виробничого та споживчого попиту (машинобудування, легка, харчова промисловість тощо), і сприятливий у так званих базових галузях – електроенергетиці, металургійній, паливній, хімічній та нафтохімічній галузях.

Таким чином, можна стверджувати, що на сучасному етапі залишаються актуальними:

- дослідження найбільш прийнятної для вітчизняних умов економічної моделі та її основних параметрів;

- оцінювання потенціалів розвитку складових частин національної економіки (в т.ч. регіональних економік) та економічних важелів управління цими потенціалами;

- розробка стратегії структурної перебудови на основі узгоджених пріоритетів.

Наступне в коротко- і середньостроковій перспективі – масове вибуття виробничого обладнання – важливий фактор, здатний стимулювати попит у вітчизняному машинобудуванні.

Слід врахувати, що інтенсивний розвиток машинобудування дозволить сформувати стабільний внутрішній ринок для продукції металургійної промисловості, яка сьогодні в основному орієнтована на експорт. Крім того, важливим є те, що ціни на паливно-енергетичні ресурси зростають набагато швидше, ніж на продукцію інших виробничих галузей.

Якщо припустити, що внутрішні потоки коштів повинні йти на погашення кредиторської заборгованості, то різко зменшуються внутрішні інвестиційні можливості підприємств. Тому потрібні зовнішні джерела фінансових ресурсів, які також слід розподіляти пропорційно коефіцієнту пріоритетності.

Додаткові ресурси підприємств можуть бути отримані за рахунок:

- реалізації надмірних виробничих потужностей;

- кредитів на переконливі проекти;

- в особливих випадках – пільг, дотацій тощо.

Чітко визначеної стратегії розвитку потребують усі галузі національної економіки. Але, в першу чергу, це стосується легкої промисловості, більшість підприємств якої зберегли виробничі потужності, професійний і творчий потенціал, а також машинобудування.

Для підвищення конкурентоспроможності промислового комплексу доцільним є створення пілотних проектів (для невеликих підприємств створення схем інвестування з використанням кластерної моделі).

Для виходу промислового комплексу України з кризового стану доцільно використати такі напрями:

- в першу чергу, здійснити «інвентаризацію» промисловості, тобто реальну оцінку її ринкового потенціалу. Змінивши структуру промислового виробництва на користь пріоритетних підприємств, їх кластерів та сегментів ринку, забезпечити ефективне функціонування всього промислового комплексу;

- підвищуючи використання наявних виробничих потужностей, накопичувати інвестиційні ресурси в основному за рахунок ефекту масштабу та використання економічних важелів (податкових, амортизаційних, кредитних тощо) для підтримки пріоритетних виробництв;

- здійснюючи інституціональну переконафігурацію суб'єктів господарювання шляхом впровадження стратегії співробітництва, накопичувати інвестиційні ресурси за рахунок синергетичних ефектів.

Для забезпечення сталого економічного зростання економіки країни необхідний прискорений розвиток її високотехнологічних галузей.

Основною перешкодою на шляху модернізації економіки України, на думку авторів роботи [6], є неефективна галузева структура промисловості, при якій понад 2/3 загального обсягу промислової продукції припадає на галузі, що виробляють продукцію проміжного споживання.

Внаслідок значного дефіциту інвестицій на модернізацію вітчизняної економіки в Україні продовжує підвищуватися ступінь зносу основних засобів, що вкрай негативно впливає на ефективність економічних процесів. Більше половини основних засобів в економіці України є застарілими, а відтак менше 40 % придатними до випуску конкурентоспроможної продукції. Цю проблему можна подолати, тільки обравши інноваційний шлях розвитку. Аналізуючи основні показники інноваційної діяль-

ності вітчизняних підприємств, можна говорити про те, що на сьогодні реалізація інноваційної стратегії України залишилася лише на папері. У загальному обсязі реалізованої продукції промисловими підприємствами України за 2011 – 2013 рр. лише 3,3 % припадає на інноваційну [7].

Здійснення прогресивних трансформаційних процесів в економіці країни вимагає значних коштів. У зв'язку з цим постає проблема пошуку нових факторів та резервів структурної перебудови і економічного зростання. Якщо раніше економіка розвивалася за рахунок поширеного залучення у виробництво нових ресурсів, то тепер вирішення багатьох складних економічних проблем стає можливим тільки на основі підвищення ефективності використання наявних ресурсів. Так, стимулюючи функціонування неефективних виробництв, створюючи для них пільгові умови без належного обґрунтування доцільності їх існування, безповоротно вимиваються наявні кошти та ресурси, які могли бути спрямовані на розвиток виробництв, що дійсно створюють вартість, є найбільш ефективними і корисними для суспільства.

За оцінкою автора роботи [8], в Україні досі не впроваджена ефективна модель розвитку економіки, яка б враховувала її національні, у тому числі економічні, інтереси і стала макроекономічною теоретичною базою ефективної державної економічної політики, тому на сучасному етапі в Україні залишаються актуальними проблеми, пов'язані з дослідженням найбільш прийнятної для вітчизняних умов економічної моделі та її основних параметрів; оцінюванням потенціалів розвитку складових частин національної економіки (в т.ч. регіональних економік) та економічних важелів управління цими потенціалами; розробкою стратегії структурної перебудови на основі узгоджених пріоритетів.

Аналіз використання паливно-енергетичних ресурсів та оцінювання впливу енергоспоживання на економічний розвиток України доводять необхідність підвищення ефективності використання паливно-енергетичних ресурсів у національній економіці, оскільки висока енергоємність ВВП України є одним із головних чинників низької конкурентоспроможності вітчизняної економіки.

Висновки. Отже, неефективне використання основних ресурсів і структурні диспропорції є одними з основних причин низької ефективності економіки України. На законодавчому рівні певні нормативно-правові акти мають бути введені або змінені в рамках заходів підвищення ефективності функціонування національної економіки, що стосуються структурної перебудови національної економіки, в т.ч. промислового комплексу, підвищення рівня виробництва в пріоритетних видах діяльності, підвищення рівня використання виробничих потужностей, зниження рівня тінізації економіки, зниження частки збиткових підприємств.

Список використаної літератури

1. Жаліло Я. Теорія та практика формування ефективної економічної стратегії держави [Електронний ресурс] / Я. Жаліло. – Режим доступу : http://niss.gov.ua/book/Zhalilo_mon/index.htm
2. Офіційний сайт Держкомстату України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/fin.htm
3. Структурні зрушення в економіці України (за даними таблиць «витрати-випуск» за 2001 – 2011 роки) : аналітична записка [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.me.gov.ua/Documents/MixedList?tag=Informatsiino-analitichniMateriali4>
4. Гальчинська Т. А. Платіжний баланс і зовнішній борг України за 2013 рік / [Т. А. Гальчинська, Н. І. Чепурнова, М. І. Рябокін та ін.]. – К. : Нац. банк України, 2014. – 148 с.
5. Динаміка чисельності населення в Україні у 2013 році [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://infolight.org.ua/content/dinamika-chiselnosti-naselennya-v-ukrayini-u-2013-roci>
6. Новий курс: реформи в Україні. 2010 – 2015 : нац. доповідь / за заг. ред. В. М. Гейця [та ін.]. – К. : НВЦ НБУВ, 2009. – 232 с.
7. Інноваційна діяльність промислових підприємств у 2013 році [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.ukrstat.gov.ua/
8. Соскін О. Визначення національної економічної моделі України: порівняльний аналіз можливих альтернатив [Електронний ресурс] / О. Соскін. – Режим доступу : <http://kibit.com.ua/ru/press/articles/?view=301>

References

1. Zhalilo, Ya. (2009) The theory and practice of the formation of efficient economic strategy of the government [Internet]. Available from: <http://niss.gov.ua/book/Zhalilo_mon/index.htm>

2. Official site of Ukrainian State Committee on Statistics (2014) [Internet]. Available from: <http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/fin.htm>
3. Structural changes in the economy of Ukraine (after the tables «expenses-output» during 2001 – 2011): analytical report (2012) [Internet]. Available from: <<http://www.me.gov.ua/Documents/MixedList?tag=Informatsiino-analitichniMateriali4>>
4. Hal'chyns'ka, T. A. Chepurnova, N. I., Riabokin', M. I. et al. (2014), International balance of payment and foreign debt of Ukraine for 2013, Kyiv, Natsional'nyj bank Ukrainy, 148 p.
5. The dynamics of population quantity in Ukraine in 2013 (2014) [Internet]. Available from: <<http://infolight.org.ua/content/dinamika-chiselnosti-naselennya-v-ukrayini-u-2013-roci>>
6. New course: reforms in Ukraine. 2010–2015: national report (2009) In: Hejets', V. M. et al. (Eds). Kyiv, NVTs NBUV, 232 p.
7. Innovative activity of industrial enterprises in 2013 (2014) [Internet]. Available from: <www.ukrstat.gov.ua/>
8. Soskin, O. (2009) The determination of national economic model of Ukraine: comparative analysis of possible alternatives [Internet]. Available from: <<http://kibit.com.ua/ru/press/articles/?view=301>>

Стаття надійшла до редакції 14.04.2014.

Відомості про автора

І. В. Бакум, кандидат економічних наук, доцент, Черкаський державний технологічний університет.